

دلایل اثبات وجود خداوند در اندیشه‌های تفسیری زمخشری و فخر رازی

زینت السادات حسینی، احد فرامرز قراملکی

چکیده:

این تحقیق بررسی تطبیقی را پرتوی در فهم اندیشه‌های دو دانشمند مؤثر در تاریخ علم کلام و علم تفسیر اخذ می‌کند. زمخشری در الکشاف و فخر رازی در التفسیر الکبیر، به رغم وابستگی به دو نظام فکری مختلف، معرفت خدا را استدلالی دانسته و علاوه بر آن دلایلی «قرآن بنیان» در اثبات وجود باری ارائه داده‌اند. هر دو مفسر برهانهای فطرت، حدوث در اجسام و حدوث در صفات را به کار بسته‌اند، ولی رازی علاوه بر اینها از براهین فلسفی چون وجوب و امکان، امکان ذوات و اعراض و نیز برهانی مرکب از امکان و حدوث ذوات و اعراض بهره می‌گیرد. البته این اختلاف با توجه به مبانی روش شناختی دو مفسر قابل تبیین است، زیرا زمخشری متکلمی است که نسبت به روشهای فلسفی، بی‌مهری می‌ورزد و آن را بیهوده می‌انگارد. از این رو، روی آورد وی صرفاً کلامی است اما رازی متکلمی متأثر از فلسفه و متمایل به آن است، در نتیجه افزون بر اقامه براهین کلامی، براهین فلسفی نیز ارائه داده و بدین ترتیب گرایش به تكثر دلایل اثبات وجود خدا، در التفسیر الکبیر ملاحظه می‌گردد.

کلمات کلیدی: زمخشری، فخر رازی، دلایل خداشناسی، برهان فطرت، برهان وجوب و امکان، برهان

حدوث